

їхньому змісті і формі, нам важливо знайти таке «становище мовних виразів» (у нашому випадку – прислів'їв і приказок), що дало б підстави показати апріорно морально-етичну і регулятивно-правову спрямованість значного масиву фольклору, аналітично розглянути сутнісний вияв морального мислення, що відобразився у довершених за формою і змістом коротких влучних оригінальних виразах, котрі набули поширення, зробилися усталеними, певною мірою навіть стали побутувати у соціумі як морально-правові приписи, норми. А їх дидактизм став невід'ємним атрибутом «народної педагогіки», бо має значний ефект у процесі правового виховання, у формуванні правосвідомості членів громадянського суспільства. І саме в цьому виявляється суть моральних і правових понять і суджень у їхньому осмисленні авторами фольклорних творів.

Список літератури: 1. Історія філософії : словник / за заг. ред. В. І. Ярошович. – К. : Знання України, 2006. – 1200 с. 2. Философский энциклопедический словарь / Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 840 с. 3. Мовчан Віра. Історія і теорія етики : курс лекцій / Віра Мовчан. – Дрогобич : Коло, 2003. – 508 с. 4. Словник іншомовних слів / уклад. С. І. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с. 5. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2001. – 792 с. 6. Марків Мар'яна. Моральність як вимір духовності / Мар'яна Марків // Гуманізм, моральність: екзистенційні виміри. – Л. : Край, 1997. – С. 18–24. 7. Кант І. Лекції по етике // І. Кант. Избранные произведения. – М. : Республика, 2000. – С. 38–222. 8. Українські прислів'я і приказки / упоряд. С. В. Мишанич, М. М. Пазяк. – К. : Дніпро, 1984. – 390 с. 9. Прислів'я та приказки. Людина, родинне життя, риси характеру / упоряд. М. М. Пазяк. – К. : Наук. думка, 1990. – 528 с.

Надійшла до редколегії 04.11.2009

УДК 340.13

Ю. В. Градова

ПОНЯТТЯ, ОБ'ЄКТИ ТА СУБ'ЄКТИ ПРАВОВОГО МОНІТОРИНГУ

Досліджено правовий моніторинг як інститут аналітичного вивчення й оцінювання дії закону. Автор розглядає питання, пов'язані з комплексним вивченням поняття «правовий моніторинг», який охоплює стадії нормотворчості та правозастосування. Об'єктом правового моніторингу виступає будь-який нормативно-правовий акт та практика його застосування. Суб'єкти правового моніторингу поділяються на дві групи – конституційні (органи державної влади) та ініціативні (інститути громадського суспільства).

***

Исследован правовой мониторинг как институт аналитического изучения и оценки действия закона. Автор рассматривает вопросы, связанные с комплексным изучением понятия «правовой мониторинг», который охватывает стадии нормотворчества и правоприменения. Объектом правового мони-

торинга выступает любой нормативно-правовой акт и практика его применения. Субъекты правового мониторинга делятся на две группы – конституционные (органы государственной власти) и инициативные (институты гражданского общества).

***

The law monitoring as the institute of analytical research and estimation of the law enforcement is probed in the article. An author examines questions, related to the complex study of concept «law monitoring» which engulfs the stages of lawmaking and law enforcement. Any normatively legal act and practice comes forward the object of the law monitoring his application. The subjects of the law monitoring are divided by two groups – constitutional (public authorities) and initiative (institutes of civil society).

Правова система розвивається наразі дуже швидко. Однак активний процес законотворчості на всіх рівнях проходить в умовах, коли сам механізм підготовки і прийняття законопроектів багато в чому не відпрацьований. Збільшення кількості чинних нормативних правових актів супроводжується проявом різних юридичних дефектів: суперечностей, повторів, прогалин. До негативних тенденцій останніх років також належить прийняття великої кількості змін до чинного законодавства, внаслідок чого 2/3 нормативно-правових актів – це виправлення і доповнення до попередніх. Вищевказані обставини зменшують цілісність і ефективність законодавства. Усе це обумовлює надзвичайну **актуальність** проведення аналітичного дослідження та оцінювання дії законів, тобто введення в дію інституту правового моніторингу.

Сьогодні правовий моніторинг як явище досить жваво обговорюється у наукових колах Російської Федерації, в Україні ж ця проблематика досі перебуває поза межами ґрунтовних наукових досліджень. Серед науковців, які досліджували даний феномен, можна відзначити Ю. Є. Арзамасова, Д. Б. Горохова, О. В. Дамаскіна, І. В. Жужгова, Н. Ф. Пожиткова, Ю. А. Тихомирова, Н. Н. Толмачову та ін. Проте питання про предмет, об'єкти та суб'єкти правового моніторингу досі не мають загальноприйнятого вирішення і залишаються предметом гострих дискусій.

Метою даної статті є проведення комплексного аналізу феномена правового моніторингу як специфічної діяльності зі збору, узагальнення, вивчення й оцінювання інформації про об'єкт моніторингу, надання пропозицій щодо авторського розуміння поняття «правовий моніторинг», визначення його об'єктів та суб'єктів. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: показати важливість моніторингової діяльності для забезпечення належної якості законодавства, визначитися із термінологією, яка характеризує дане явище, вказати функції державних органів, задіяних у проведенні правового моніторингу. Для виконання

поставлених завдань ми використовували такі методи наукового пізнання, як формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий.

Термін «моніторинг» часто вживається сучасними правознавцями під час розгляду широкого кола правовідносин: в екології, економіці, біології, медицині, при характеристиці техногенних, політичних, соціальних процесів, тобто практично в будь-якій сфері людської діяльності, і використовується не тільки в практичній діяльності галузевих фахівців, але й у текстах правових актів [1, с. 3].

У даній статті досліджується правовий моніторинг, спрямований на «створення ефективного механізму правотворчості і реалізації його результатів – нормативних правових актів, що відображає суспільні потреби» [2, с. 30].

Варто зазначити, що в юридичній літературі не існує єдиної точки зору щодо визначення правового моніторингу. Багато вчених і практиків використовують наступні терміни: «моніторинг закону», «моніторинг законодавства», «моніторинг законодавства і правозастосовчої практики», «моніторинг правового простору (поля)», «моніторинг нормативно-правових актів».

Н. Н. Толмачова визначає моніторинг закону (маючи на увазі моніторинг законодавства і правозастосовчої практики) як метод здійснення державного контролю планованого (прогнозованого), поточного і перспективного стану і практики застосування закону і прийнятих на виконання цього закону правових актів, суть якого полягає в системному і постійному зборі й аналізі інформації про стан закону з метою використання мір державного реагування і примусу для запобігання небажаним наслідкам його застосування і усунення їх [1, с. 10].

У своєму дисертаційному дослідженні В. Л. Негрбов пропонує розуміти під моніторингом законодавства «планомірну діяльність щодо систематичного збору інформації про чинне законодавство за задалегідь визначеними параметрами (індикаторами) за допомогою різних методів наукового пізнання, а також за оцінкою як самої інформації, так і отриманих на її основі висновків про стан і розвиток законодавства під впливом різних факторів» [3, с. 17].

Крім того, моніторинг законодавства і правозастосовчої практики визначається як систематична, комплексна, у межах своїх конституційних повноважень, діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій зі здійснення збору, аналізу й узагальнення інформації про стан законодавства, практики його застосування з метою виявлення їхньої відповідності планованому результату правового регулювання, а також очікуванням учасників законодавчого процесу, посадових осіб виконавчих, судових і інших органів і рівнів влади, інститутів громадського суспільства і, головне, громадян [4, с. 19].

Моніторинг правового простору В. І. Жужгов розуміє як систему теоретичних і емпіричних методів дослідження правового простору (як сукупності правових норм, що містяться в офіційних документах, прийнятих компетентними органами), спрямованих на одержання інформації, необхідної для забезпечення його оптимального стану [5, с. 3].

І нарешті, моніторинг нормативних актів визначається як повсякденна робота, що повинна проводитися систематично, у постійному режимі, ґрунтуючись на єдиній методиці, і відповідати вимогам загальності, системності й оптимальності з метою кореляції дій «правотворців», спрямована на удосконалювання роботи механізму правового регулювання, усіх його елементів і рівнів [6, с. 10].

Кожне визначення відображає різні сторони цього поняття, тому що розглядає його з різних точок зору (філософської, політичної, правової). Проте стає очевидним, що терміни «моніторинг законодавства», «моніторинг правового простору», «моніторинг закону», «моніторинг нормативних правових актів», застосовувані окремо, не охоплюють або стадію нормотворчості, або правозастосування.

У зв'язку із наведеним з метою досягнення єдності термінології пропонується використовувати поняття «правовий моніторинг», що охоплює такі стадії юридичної діяльності, як правотворчий процес, оцінювання якості діючих нормативних правових актів, правозастосовчий процес [7, с. 18]. Ю. А. Тихомиров характеризує правовий моніторинг як динамічний організаційний і правовий інститут інформаційно-оцінювального характеру, який рухається по всіх стадіях функціонування управління, господарювання і т. п., що виявляється на всіх етапах виникнення і дії права [8, с. 13].

Таким чином під правовим моніторингом будемо розуміти систематичну, комплексну діяльність, спрямовану на спостереження, аналіз, оцінювання чинного законодавства та практики його застосування з метою підвищення ефективності законодавства та його подальшого прогнозування. Використання цього поняття, що є більш універсальним, дозволить не тільки одноманітно тлумачити моніторингову діяльність, але й використовувати єдину термінологію в нормативних правових актах.

Об'єктами правового моніторингу, на думку співробітників Інституту законодавства і порівняльного правознавства при Уряді Російської Федерації Д. Б. Горохова, Є. І. Спектор, М. Є. Глазкової, можуть виступати: нормативний правовий акт або його структурна частина; окремі статті нормативного правового акта; комплекс нормативних правових актів, що регулюють окрему сферу суспільних відносин; а також відносини, пов'язані з реалізацією нормативних правових актів [2, с. 31]. О. Ю. Єрьоміна пропонує як об'єкти моніторингу виділяти сфери і галузі права, правові ін-

ститути; систему законів, окремі закони, інші нормативно-правові акти; підготовку і реалізацію нормативно-правових актів; неправові явища, «гіньове» право; матеріальні об'єкти навколишнього світу [9, с. 158].

В. А. Негрбов відзначає, що «об'єктом моніторингу є законодавство, що розуміється як сукупність законів і підзаконних нормативних актів. Виходячи із широкого розуміння законодавства і розглядаючи його як у площині ієрархічної побудови (по вертикалі), так і предметно-функціонального розподілу (по горизонталі), як об'єкти моніторингу законодавства можуть виступати окремі види або групи нормативних актів, а також нормативно затверджені концепції, програми, плани, доктрини. Також об'єктами моніторингу можуть бути окремі інститути, галузі, підгалузі законодавства, інші нормативні комплексні утворення в законодавстві» [3, с. 8].

Підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що об'єктом правового моніторингу може бути будь-який нормативно-правовий акт, а також практика його застосування.

Неможливо досліджувати всебічно і повно правовий моніторинг без визначення і розгляду **суб'єктів** моніторингу. Щодо суб'єктів правового моніторингу висловлюються різні точки зору. Так, С. М. Миронов відзначає, що суб'єкти правового моніторингу можуть бути диференційовані на дві основні групи – конституційні та ініціативні [10, с. 8]. Згідно з даною точкою зору до числа перших входять: Парламент, Президент, Уряд та центральні органи виконавчої влади, Рахункова Палата, органи судової влади, органи прокуратури, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Група ініціативних суб'єктів містить інститути громадського суспільства, експертні ради при вищих органах державної влади; наукові організації та об'єднання; корпоративні об'єднання, правозахисні та екологічні організації; політичні партії.

На думку І. В. Жужгова [5, с. 69], В. А. Негрובהва [3, с. 8], суб'єктний склад правового моніторингу становлять: а) органи державної влади, що беруть участь у моніторингу правового простору; б) інші органи й організації, задіяні в моніторингу. Н. Н. Толмачова виділяє групу «суб'єктів» (якими можуть виступати органи державної влади, посадові особи, а також спеціально створені зазначеними органами структури, що мають повноваження щодо здійснення державного контролю за станом законодавства) і групу «учасників» моніторингу (до них відносять юридичних і фізичних осіб, що можуть брати участь у здійсненні державного контролю за станом законодавства). Правомочності суб'єктів і учасників моніторингу закону розрізняються за своєю природою, тому що для перших здійснення моніторингу є підкон-

трольним державі обов'язком, за невиконання або неналежне виконання якого повинна наступати відповідальність, а для інших – правом, яке вони одержали від суб'єктів моніторингу і можуть використовувати його хоч і у встановленому порядку, але за своїм розсудом [1, с. 3].

Незважаючи на розходження в підходах до класифікації суб'єктів правового моніторингу, можна зробити загальний висновок: дійсно ефективно проведення моніторингових досліджень щодо якості прийнятих і вже діючих нормативних правових актів, а також їхньої реалізації правозастосовцями можливе лише при взаємодії держави і суспільних інститутів. Розглянемо завдання і функції конституційних суб'єктів в організації і проведенні правового моніторингу.

Парламент як єдиний законодавчий орган країни відіграє особливу роль в організації і проведенні правового моніторингу, що розкривається через його функції і повноваження. Правовий моніторинг є обумовленою конституційною природою і статусом парламенту допоміжною, юридичною, організаційною і методологічною діяльністю, необхідною для здійснення конституційних повноважень даного органу в сфері законотворчості [6, с. 9].

Президент як глава держави є гарантом Конституції, прав і свобод людини і громадянина. Статус Президента закріплений ст. 102 Конституції України і покладає на нього обов'язок припиняти будь-які дії законодавчої, виконавчої і судової влади, що прямо або побічно порушують Основний Закон України. Для виконання цього обов'язку Президент наділений відповідними повноваженнями: правом зупиняти рішення органів влади, застосовувати право вето до прийнятих Верховною Радою України законів тощо.

Для **Уряду та центральних органів виконавчої влади** правовий моніторинг є додатковою функцією, що впливає з двох основних: прийняття нормативних правових актів (нормативно-правове регулювання у встановлених для органів виконавчої влади сферах діяльності), контролю та нагляду за їхнім виконанням. Моніторингову діяльність органів виконавчої влади, її обсяг і зміст можна визначити як сукупність двох взаємозалежних стадій, кожна з яких припускає проведення цілого комплексу досліджень: 1) щодо збору, обробки, систематизації інформації: про нормотворчу діяльність; про законодавство; про правозастосовчу практику; про статистичні і соціологічні дані; 2) щодо аналізу й оцінювання інформації, включаючи проведення юридичної й антикорупційної експертизи як проектів, так і чинних нормативних правових актів [7, с. 18].

Проаналізуємо діяльність державних інституцій, що відіграють провідну роль у проведенні правового моніторингу: Міністерства юстиції і Міністерства внутрішніх справ, Рахункової Палати, Централь-

ної виборчої комісії, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, органів судової влади, органів прокуратури.

Міністерство юстиції посідає особливе місце в проведенні моніторингу правового простору. Згідно з Положенням про Міністерство юстиції України до його основних завдань належать: підготовка пропозицій щодо проведення правової реформи; підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства, його систематизація, розроблення проектів нормативно-правових актів та міжнародних договорів України з правових питань, проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів; планування за пропозиціями інших центральних органів виконавчої влади законопроектної роботи; координація нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади та контроль за провадженням такої діяльності.

Міністерство внутрішніх справ, як і інші міністерства і відомства, регулярно проводить аналіз відомчих нормативних актів і практики їхнього застосування. Прикладом моніторингової діяльності МВС може бути створення Громадської Ради з питань забезпечення прав людини, члени якої здійснюють розгляд заяв фізичних і юридичних осіб або їхніх асоціацій про недотримання органами внутрішніх справ прав і свобод людини, закріплених у Конституції, міжнародному праві і національному законодавстві, проводять громадські розслідування щодо порушень прав людини працівниками ОВС, дотримуючись при цьому принципу невтручання в оперативно-службову діяльність. До функцій Ради входять також моніторинг законодавства, судової й адміністративної практики в контексті дотримання прав людини в діяльності ОВС, підготовка і надання Парламенту, Уряду, іншим органам державної влади та управління доповідей, аналітичних записок, рекомендацій і пропозицій, що стосуються будь-яких питань, пов'язаних із правами людини в контексті діяльності органів внутрішніх справ [11, с. 11].

Рахункова Палата є постійно діючим органом парламентського контролю за бюджетним законодавством. У ході аналізу й узагальнення інформації, що одержує Рахункова палата при здійсненні перевірок, ревізій і обстежень, вона розробляє і представляє Верховній Раді України пропозиції про удосконалення законодавчих актів, що регулюють бюджетні, фінансово-кредитні, цивільно-правові й інші відносини.

Центральна виборча комісія відповідно до своїх повноважень забезпечує дотримання передбачених Конституцією та законами України принципів і засад виборчого і референдумного процесів, реалізацію виборчих прав громадян України та права на участь у референдумі, однакове застосування законодавства України про вибори і референдуми на всій території, здійснює контроль за

додержанням вимог законодавства України про вибори і референдуми, тобто займається моніторингом вузької, але надзвичайно важливої правової сфери – законодавства про вибори, готує пропозиції щодо вдосконалення законів з питань проведення виборів та референдумів.

Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює **Уповноважений Верховної Ради України з прав людини**. Його діяльність прямо пов'язана з моніторингом чинного законодавства і правозастосовчої практики. За результатами розгляду скарг громадян щодо порушення їхніх прав і свобод омбудсман виявляє недосконалість правової системи як у галузі законодавчого забезпечення гарантій дотримання й захисту прав людини і громадянина, так і у сфері організації правозастосування. Щорічно Уповноважений Верховної Ради України з прав людини готує доповідь, що містить аналіз виявлених прогалин і недоліків законодавства, а також порушень у правозастосовчій практиці. Його діяльність має сприяти приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі.

Органи судової влади. Правовий моніторинг здійснюється судами шляхом аналізу й узагальнення судової практики. Судові рішення виявляють такі недоліки окремих норм, що містяться в законі, які допускають їхнє двояке тлумачення, наявність колізій, суперечності між правовими актами різних рівнів, невідповідність правових норм потребам реального життя і т. д. [5, с. 142]. Одним зі способів впливу судів загальної юрисдикції на стан законодавства є звернення із запитом до Конституційного Суду України про відповідність окремих положень законодавчих актів Конституції України, рішення якого служать підставою для усунення порушень, допущених законодавцем у процесі правотворчості. Однак така робота не вважається основною, і це не дозволяє говорити про систематичність моніторингу правового простору, проведеного судовими органами.

Органи прокуратури проводять моніторинг правового простору під час виконання функцій нагляду за законністю нормативних правових актів. Однією з основних форм участі прокурорів у нормотворчій діяльності можна вважати попередження порушень закону шляхом перешкодження прийняттю незаконних правових актів органами державної влади.

Разом з тим відсутня цілісна система, що здійснювала б постійний і повноцінний моніторинг усього правового простору і всієї правозастосовчої практики. Не існує також єдиної державної

структури, що могла б планомірно здійснювати цю надзвичайно необхідну для країни функцію.

Підсумовуючи наведене вище, ми можемо зробити наступні **висновки**: 1) найбільш вдалим є використання терміна «правовий моніторинг», оскільки він охоплює такі стадії юридичної діяльності, як правотворчий процес, оцінювання якості чинних нормативних правових актів та правозастосовчий процес; 2) під правовим моніторингом слід розуміти систематичну, комплексну діяльність, спрямовану на спостереження, аналіз, оцінювання чинного законодавства та практики його застосування, з метою підвищення ефективності законодавства та його подальшого прогнозування; 3) об'єктом правового моніторингу може виступати будь-який нормативно-правовий акт та практика його застосування; 4) суб'єкти правового моніторингу відповідно до обраної класифікації можуть бути диференційовані на дві основні групи – конституційні та ініціативні, де конституційні суб'єкти представлені органами державної влади (Парламент, Президент, Уряд та центральні органи виконавчої влади, Рахункова Палата, органи судової влади, органи прокуратури, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини), а до числа ініціативних належать інститути громадського суспільства (експертні ради при вищих органах державної влади, наукові організації та об'єднання, корпоративні об'єднання, правозахисні та екологічні організації, політичні партії).

Вважаємо за потрібне наголосити на необхідності запровадження в нашій країні системи правового моніторингу як засобу підвищення ефективності дії законодавства та організації його застосування. Функціонування ж цієї системи можливе лише за умови її інституціонального оформлення в законодавстві як виду державної діяльності. З огляду на зазначене **перспективним напрямком подальших досліджень** у даній сфері є визначення методології правового моніторингу, способів оцінювання і використання його результатів, розроблення механізму реалізації правового моніторингу.

Список літератури: 1. Толмачева Н. Н. Мониторинг закона – от практики к теории / Н. Н. Толмачева, Н. Н. Негрובה // Право и экономика. – 2006. – № 7. – С. 3–11. 2. Горохов Д. Б. Правовой мониторинг: концепция и организация / Горохов Д. Б., Спектор Е. И., Глазкова М. Е. // Журнал Российского права. – 2007. – № 5. – С. 25–38. 3. Негрбов В. Л. Мониторинг российского законодательства как элемент правовой политики: общетеретический аспект : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / В. Л. Негрбов. – Владимир, 2008. – 25 с. 4. Правовой мониторинг : науч.-практ. пособие / под ред. Ю. А. Тихомирова, Д. Б. Горохова – М. : Юриспруденция, 2009. – 416 с. 5. Жужгов И. В. Мониторинг правового пространства Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / И. В. Жужгов. – Ставрополь, 2006. – 227 с. 6. Наконечный Я. Е. Мониторинг в правотворчестве (проблемы теории и прак-

тики) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Я. Е. Наконечный. – Владимир, 2008. – 25 с. 7. Горохов Д. Б. Организация правового мониторинга в системе федеральных органов исполнительной власти / Д. Б. Горохов, М. Е. Глазкова // Журнал Российского права. – 2008. – № 4. – С. 17–29. 8. Тихомиров Ю. А. Организация и проведение правового мониторинга / Ю. А. Тихомиров // Право и экономика. – 2006. – № 10. – С. 11–15. 9. Еремина О. Ю. О правовом мониторинге / О. Ю. Еремина // Журнал Российского права. – 2006. – № 3. – С. 157–160. 10. Миронов С. М. Теория и практика мониторинга правового пространства и правоприменительной практики: итоги и перспективы / С. М. Миронов // Вестник Совета Федерации. Мониторинг права в Российской Федерации. – 2006. – № 4–5. – С. 8–13. 11. Мартиненко О. А. Діяльність МВС України у попередженні злочинів проти прав і свобод людини / О. А. Мартиненко // Право і безпека. – 2008. – № 7. – С. 9–13.

Надійшла до редколегії 24.09.2009

УДК 347.921.8

В. Т. Комзюк

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ, ЯКІ МАЮТЬ ПРАВО НАДАВАТИ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Визначено поняття правової допомоги, види осіб, які мають право надавати таку допомогу, охарактеризовано їх права та обов'язки.

***

Дано определение правовой помощи, виды лиц, которые имеют право предоставлять такую помощь, охарактеризованы их права и обязанности.

***

The notion of legal aid, subjects who have the right of providing such an aid are defined. Rights and duties of these subjects are characterized.

Конституція України визнає і гарантує права та свободи людини і громадянина, проголошує, що саме вони визначають суть і зміст діяльності державних органів. Одним з основних конституційних прав громадян визнається право кожного на правову допомогу. Важливість та особлива соціальна значущість цього права полягає у тому, що воно є своєрідним посередником у реалізації особою інших прав. У деяких випадках особі важко повноцінно реалізувати гарантовані Конституцією права, не скориставшись при цьому правом на правову допомогу, оскільки процесуальне законодавство України має досить формалізований характер. Одним із суб'єктів, який допомагає громадянам України реалізувати зазначене право, є так звані особи, що мають право надавати правову допомогу.

Питання надання правової допомоги в Україні неодноразово були предметом дослідження як науковців, зокрема Т. Гуржія, І. Коліушка, О. Кузьменко, Р. Куйбіди, В. Шишкіна, так і юристів-

© Комзюк В. Т., 2009